

วันอาสาฬหบูชา

☛ นำเสนอเมื่อ 14 ก.ค. 2551

วันอาสาฬหบูชา ตรงกับ วันเพ็ญ เดือน ๘ ก่อนปุริมพรรษา (ปุริมพรรษาเริ่ม ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ในปีที่ไม่อธิกมาสเป็นต้นไป ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑) ๑ วัน เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ เทศนากัณฑ์แรก ชื่อว่าธัมมจักกัปปวัตตนสูตรโปรดพระปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมือง พาราณสี ในปีแรกที่ทรงตรัสรู้และเพราะผลของพระธรรมเทศนากัณฑ์นี้เป็นเหตุให้ท่านพระโกณฑัญญะในจำนวนพระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้ธรรมจักขุ (โสดาปัตติมรรค หรือ โสดาปัตติมรรคญาณ คือญาณที่ทำให้สำเร็จเป็นโสดาบัน) ดวงตาเห็นธรรม คือ ปัญญา รู้เห็นความจริงว่า สิ่งใดก็ตามมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงล้วนมีความดับไป เป็นธรรมดา แลขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระองค์ เป็นพระอริยสงฆองค์แรกของ พระพุทธศาสนา และทำให้พระรัตนตรัยครบองค์ ๓ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

ในเมื่อวันหนึ่งของทุก ๆ ปี เวียนมาถึงพุทธศาสนิกชน จึงนิยมทำการบูชาเป็นพิเศษ และพุทธศาสนิกชนในที่บางแห่ง ยังตั้งชื่อวันอาสาฬหบูชาว่า "วันพระสงฆ์" ก็มี อาสาฬหะ คือ เดือน ๘ อาสาฬหบูชา คือ การบูชาพระในวันเพ็ญเดือน ๘ ความสำคัญ ของวันเพ็ญเดือน ๘ นี้ มีอยู่อย่างไร จะได้นำพุทธประวัติตอนหนึ่งมาเล่าต่อไปนี้ นับแต่วันที่สมเด็จพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ คือ ในวันเพ็ญเดือน ๖ พระองค์ประทับเสวยวิ มุตติสุขในบริเวณโพธิมณฑลนั้น ตลอด ๗ สัปดาห์ คือ

- สัปดาห์ที่ ๑ คงประทับอยู่ที่ควงไม้สัตถะอันเป็นไม้มหาโพธิ์ เพราะเป็นที่ตรัสรู้ ทรงใช้เวลาพิจารณาปฏิจสมุปปาตธรรมทบทวนอยู่ตลอด ๗ วัน
- สัปดาห์ที่ ๒ เสด็จไปทางทิศอีสานของต้นโพธิ์ ประทับยืนกลางแจ้งเพ่งดูไม้มหาโพธิ์โดยไม่กระพริบพระเนตรอยู่ในที่แห่งเดียวจนตลอด ๗ วัน ที่ที่ประทับยืนนั้นปรากฏเรียกในภายหลังว่า "อนิมิสเจดีย์"
- สัปดาห์ที่ ๓ เสด็จไปประทับอยู่ในที่กึ่งกลางระหว่างอนิมิสเจดีย์ กับต้นมหาโพธิ์แล้วทรง จงกรมอยู่ ณ ที่ตรงนั้นตลอด ๗ วัน ซึ่งต่อมาเรียกที่ตรงนั้นว่า "จงกรมเจดีย์"
- สัปดาห์ที่ ๔ เสด็จไปทางทิศพายัพของต้นมหาโพธิ์ ประทับนั่งขัดบัลลังก์พิจารณาพระอภิธรรมอยู่ตลอด ๗ วัน ที่ประทับขัดสมาธิเพชร ต่อมาเรียกว่า "รัตนฆรเจดีย์"
- สัปดาห์ที่ ๕ เสด็จไปทางทิศบูรพาของต้นมหาโพธิ์ประทับที่ควงไม้ไทรชื่อชวาปาลนิโครธ อยู่ ตลอด ๗ วัน ในระหว่างนั้น ทรงแก้ปัญหาของพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งทูลถามในเรื่องความเป็นพราหมณ์

- สัปดาห์ที่ ๖ เสด็จไปทางทิศอากาศเหนือของต้นมหาโพธิ์ ประทับที่ควงไม้จิกเสวยวิมุตติสุขอยู่ ตลอด ๗ วัน
ฝนตกพรำตลอดเวลา
พญานาคมาวงขดล้อมพระองค์และแผ่พังพานบังฝนให้พระองค์ทรงเปล่งพระอุทานสรรเสริญความสงบและความไม่
เบียดเบียนกันว่าเป็นสุขในโลก

- สัปดาห์ที่ ๗ เสด็จย้ายสถานที่ไปทางทิศใต้ของต้นมหาโพธิ์ ประทับที่ควงไม้เกิดเสวยวิมุตติ สุขตลอด
๗ วัน มีพาณิก ๒ คน ชื่อ ตูปัสสะ กับ ภัลลิกะเดินทางจากอุกกกลชนบทมาจนถึงที่นั่น ได้เห็นพระพุทธองค์ประทับอยู่
จึงนำชาวสัตตุดวงชาวสัตตุดวง ซึ่งเป็นเสบียงกรังของตนเขาไปถวายพระองค์ทรงรับเสวยเสร็จแล้ว
สองพาณิกก็ประกาศตนเป็นอุบาสก นับเป็นอุบาสกคู่แรกในประวัติศาสตร์ทั่วโลกเมื่อล่วงสัปดาห์ที่ ๗ แล้ว
พระองค์เสด็จกลับมาประทับที่ควงไม้ไทรชื่อชวาปาลนิโครธอีก ทรงคำนึงว่า ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นี้ ลึกซึ้งมาก
ยากที่สัตว์อื่นจะรูตาม จึงทอพระทัยที่สอนสัตว์ แต่อาศัยพระกรุณาเป็นที่ตั้ง
ทรงเล็งเห็นว่าโลกนี้ผู้ที่พอจะรูตามได้ก็คงมี ตอนนั้นแสดงถึงบุคคล ๔ เหล่า เปรียบกับดอกบัว ๔ ประเภท คือ

๑. อุกขัตติปัญญา ได้แก่ ผู้ที่มีอุปนิสัยสามารถรู้ธรรมวิเศษได้ทันทีทันใดในขณะที่มีผู้สอนสั่ง
สอนเปรียบเทียบ เหมือนดอกบัวที่โผล่ขึ้นพ่นน้ำแล้ว พรอมที่จะบานในเมื่อได้รับแสงพระอาทิตย์ในวันนั้น

๒. วิบัติจิตปัญญา ได้แก่ ผู้ที่สามารถจะรู้ธรรมวิเศษได้
ต่อเมื่อท่านขยายความย่อให้พิสดารออกไปเปรียบเหมือนดอกบัวที่ตั้งอยู่เสมอระดับน้ำ จักบานในวันรุ่งขึ้น

๓. เนยยะ ได้แก่ ผู้ที่พากเพียรพยายาม พัง คัด ถาม ท่องอยู่เสมอไม่ทอดทิ้ง จึงได้รู้ธรรม วิเศษ
เปรียบเหมือนดอกบัวที่ยังไม่โผล่ขึ้นจากน้ำ ได้รับการหล่อเลี้ยงจากน้ำ แต่จะโผล่แล้วบานขึ้นในวันต่อๆ ไป

๔. ปุทฺถประมะ ได้แก่ ผู้ที่แม่พัง คัด ถาม ท่อง แล้วก็ไม่สามารถรู้ธรรมวิเศษได้ เปรียบเหมือน
ดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำติดกับเปลือกตม รังแต่จะเป็นรักษาหารแห่งปลาและเต่า เมื่อเล็งเห็นเหตุนี้ จึงตกลงพระทัยจะสอน
ทรงนึกถึงผู้ที่ควรโปรดก่อนคือ อาฬารดาบส กับ อุทกดาบส ท่านเหล่านี้ก็หาบุญไม่เสียแล้ว จะมีอยู่ที่แต่ปัญญาจักคีย์
จึงทรงตัดสินพระทัยว่า ควรโปรดปัญญาจักคีย์ก่อน แล้วก็เสด็จออกเดินไปจากควงไม้ไทรนั้น
มุ่งพระพักตร์เสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี การที่เสด็จเดินทางจากตำบลพระศรีมหาโพธิ์
จนกระทั่งถึงกรุงพาราณสีเช่นนี้ แสดงให้เห็น
เพราะวิริยอุตสาหะอันแรงกล้าเป็นการตั้งพระทัยแน่วแน่ที่จะประทานปฐมเทศนาแก่ปัญญาจักคีย์เป็นพวกแรกอย่างแท้
จริง หนทางระหว่างตำบลพระศรีมหาโพธิ์ถึงพาราณสีนั้น ในปัจจุบัน ถ้าไปทางรถไฟก็เป็นเวลา ๗-๘ ชั่วโมง
การเสด็จดำเนินด้วยพระบาทเปล่า อาจใช้เวลาตั้งหลายวัน แต่ปรากฏว่าพอตอนเย็นขึ้น ๑๕ คำ
เดือนอาสาฬหะนั้นเอง

พระพุทธองค์ก็เสด็จถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสีอันเป็นที่อยู่แห่งปัจจุจักคีย์พอเสด็จ
เข้าราวป่าพวกปัญญาจักคีย์นั้นได้เห็นจึงนัดหมายกันว่า จะไม่ไหว
ไม่ลุกกริบ และไม่รับบาตรจีวรจะตั้งไว้ให้เพียงอาสนุเท่านั้น เพราะเข้าใจว่าพระองค์
กลายเป็นคนมีความมักมากหมัดความเพียรเสียแล้ว พอพระองค์เสด็จถึง
ต่างก็พูดกับพระองค์โดยไม่เคารพพระองค์ตรัสห้ามและทรงบอกวาพระองค์ตรัสรู้แล้วจะแสดงธรรมสั่งสอนให้ฟังพรา
หมณ์ทั้ง ๕ ก็พากันคัดค้านล้าเลิกด้วยถ้อยคำต่างๆ ที่สุดพระองค์จึงทรงแฉงเดือนให้รำลึกวา
พระองค์เคยกล่าวเช่นนี้มาในหนหลังบางหรือ ? พราหมณ์ทั้ง ๕ ระลึกได้ ต่างก็สงบตั้งใจฟังธรรมทันที

คำวันนั้น พระองค์ประทับแรมอยู่กับพราหมณ์ทั้ง ๕ รุ่งขึ้นวันเพ็ญแห่งเดือนอาสาฬหะ
พระองค์ทรงเริ่มแสดงธัมมะ-จักกัปปวัตตนสูตร นับเป็นเทศนากัณฑ์แรกโปรดปัญญาจักคีย์นั้น
โดยใจความคือทรงยกที่สุด ๒ ฝ่าย ได้แก่ การประกอบตนให้ลำบากด้วยการทรมานกาย

และการไม่ประกอบตนให้เปล็ดเพูลินในกามสุข ทั้ง ๒ นี้นับว่า เป็นของเลวทราม
ไม้อคฺวุรเสพเฉพาะทางสายกลางเท่านั้น เป็นขอปฏิบัติที่สมควร แลวตรงแสดงทางสายกลางคือ อริยมรรค ๘ ประการ
ได้แก

๑. สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ
๒. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ
๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบ
๔. สัมมากัมมัตตะ ทำการงานชอบ
๕. สัมมาชีวะะ เลี้ยงชีพชอบ
๖. สัมมาวายามะ เพียรชอบ
๗. สัมมาสติ ระลึกรชอบ
๘. สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ

สรุปด้วยอริยสัจ ๔ ได้แก

๑. ทุกข์ความไม่สบายกายไม่สบายใจ
๒. สมุทัยเหตุให้เกิดทุกข์
๓. นิโรธความดับทุกข์
๔. มรรค ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

ชี้ให้เห็นโดยปริวรรตและอาการต่างๆ ว่า เมื่อรู้แล้วอาจยืนยันได้ว่า ตรัสรู้โดยชอบถึงความ
หลุดพ้นและสุดชาติสุดภพแน่นอนขณะที่พระองค์ทรงแสดงธรรมนี้อยู่ท่านโกณฑัญญะได้สองญาณไปตามจนเกิด
"ธรรมจักขุ" คือดวงตาเห็นธรรมขึ้นทางปัญญาพระองค์ทรงทราบจึงเปลงพระอุทานว่า
"อัญญสิจ""อัญญสิจ"(โกณฑัญญะรูแล้ว)เพราะพระองค์ทรงอุทานนี้ภายหลังท่านโกณฑัญญะจึงได้นามใหม่ว่า
"อัญญาโกณฑัญญะ" แต่นั่นก็พลชอบบรรพชาพระองค์ประทานอนุญาติด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาน
นับเป็นพระสงฆองค์แรกในพระศาสนาที่บวชตามพระพุทธองค์ ตามพุทธประวัติที่เล่ามานี้ จะเห็นว่า
วันอาสาฬหบูชาที่มีความสำคัญ คือ

๑. เป็นวันแรกที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนา

๒. เป็นวันแรกที่พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตรประกาศสัจธรรมอันเป็นองค์แห่งสัมมาสัมโพธิ
ญาณ

๓. เป็นวันที่พระอริยสงฆ์สาวกองค์แรกบังเกิดขึ้นในโลก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ
ได้รับประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาในวันนั้น

๔. เป็นวันแรกที่บังเกิดพระสังฆรัตนะสมบูรณเป็นพระรัตนตรัย คือ พระพุทธรัตนะพระธรรมรัตนะพระสังฆรัตนะ

การถือปฏิบัติวันอาสาฬหบูชาในประเทศไทย

พิธีวันอาสาฬหบูชาเริ่มกำหนดเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๑ โดยพระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อุณหจารี) ครั้นดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การศึกษาได้เสนอคณะสังฆมนตรี ให้เพิ่มวันศาสนพิธีทำพุทธบูชาขึ้น อีกวันหนึ่ง คือ วันธรรมจักร หรือวันอาสาฬหบูชา ด้วยเป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจักรกับปวัตตนสูตร คณะสังฆมนตรีลงมติรับหลักการให้เพิ่มวันอาสาฬหบูชาและให้ถือเป็นหลักปฏิบัติในเวลาต่อมา โดยออกเป็นประกาศคณะสงฆ์ เรื่อง กำหนดวันสำคัญทางศาสนา เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๐๑ และในวันเดียวกันนั้นได้มีประกาศสำนักสังฆนายก กำหนดระเบียบปฏิบัติในพิธีอาสาฬหบูชาขึ้นไว้ให้วัดทุกวัดถือปฏิบัติทั่วกัน กล่าวคือก่อนถึงวันอาสาฬหบูชา ๑ สัปดาห์ให้เจ้าอาวาสแจ้งแก่พระภิกษุสามเณรตลอดจนศิษย์วัด คนวัดช่วยกันปิดกวาด ปลูกตอสาณะ จัดตั้งเครื่องสักการะให้ประดับธงธรรมจักรรอบพระอุโบสถตลอดวัน ทั้งเวลาเช้าและเวลาบ่ายให้มีการฟังธรรมตามปกติ เวลาค่ำให้ภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา มาประชุมพร้อมกันที่หน้าพระอุโบสถ หรือพระเจดีย์ จุดธูปเทียนแล้วถือรวมกับดอกไม้ประนมมือสำรวมจิตโดยพระสงฆ์ผู้เป็นประธานนำกล่าวคำบูชาจบแล้วทำประทักษิณ

ครั้นแล้วให้ภิกษุสามเณรเข้าไปบูชาพระรัตนตรัยทำวัตรค่ำแล้วสวดธรรมจักรกับปวัตตนสูตร จบแล้วให้อุบาสก อุบาสิกาทำวัตรค่ำต่อจากนั้น ให้พระสังฆเถระแสดงพระธรรมเทศนาธรรมจักรกับปวัตตนสูตรแล้วให้พระภิกษุสามเณรสวดธรรมจักรกับปวัตตนสูตร ทำนองสรภัญญะเพื่อเจริญศรัทธาปสาทะของพุทธศาสนิกชนจบแล้วให้เป็นโอกาสของพุทธศาสนิกชนเจริญภาวนามยกุศล มีสวดมนต์สันทนุธรรม บำเพ็ญสมณะและวิปัสสนา เป็นต้น ตามควรแก่อัธยาศัยให้ใช้เวลาทำพิธีอาสาฬหบูชาไม่เกิน เวลา ๒๔.๐๐ น. และได้มีการทำพิธีอาสาฬหบูชาอย่างกว้างขวาง นับแต่นั้นมาทางราชการได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีให้มีการชกธงชาติ ถวายเป็นพุทธบูชาในวันนี้ด้วย

เมื่อวันอาสาฬหบูชาซึ่งตรงในวันเดียวกันได้เวียนมาบรรจบอีกครั้งหนึ่งในรอบปี คือ เวียนมาบรรจบในวันเพ็ญอาสาฬหบูชาเดือน ๘ ของไทยเรา ชาวพุทธทั่วโลกจึงประกอบพิธีสักการบูชา การประกอบพิธีในวันอาสาฬหบูชาแบ่งออกเป็น 3 พิธีคือ

๑. พิธีหลวง (พระราชพิธี)
๒. พิธีราษฎร์ (พิธีของประชาชนทั่วไป)
๓. พิธีของพระสงฆ์ (คือพิธีที่พระสงฆ์ประกอบศาสนกิจเนื่องในวันสำคัญวันนี้)

การประกอบพิธีและบทสวดมนต์ในวันอาสาฬหบูชาปฏิบัติเช่นเดียวกับการประกอบพิธีในวันวิสาขบูชา

บรรณานุกรม

๑. จ. เปรียญ. ประเพณีและพิธีมงคลไทย. ธรรมบรรณาการ. ๒๕๑๘ กรุงเทพฯ ฯ.
๒. สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดี. โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้า. ๒๕๓๖ กรุงเทพฯ ฯ.
๓. สุเมธ เมธาวิทยกุล. สังกัปปพิธีกรรม. พริ้นติ้ง เฮ้า. ๒๕๓๒ . กรุงเทพฯ ฯ.
๔. แสงฉาย อนงคาราม. อานิสงค์จากพระไตรปิฎก. ส. ธรรมภักดี. กรุงเทพฯ ฯ.
๕. ประพันธ์ กุลวิจิตรชัย เทศกาลและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ ม.มจร กรุงเทพฯ ฯ.

ข้อมูลจาก สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ http://www.onab.go.th/buddhism_day5.htm